

lastnih sil. Sprejemali smo evropsko kulturo — a ob času najhujšega suženjstva so ustvarjali vzhodni deli slovanstva najlepšo narodno epiko. Pokazali smo tudi posebno stran slovanske duše v borbi za krščanstvo, humaniteto, demokratizem. A naša prava doba je prišla šele z novim stoletjem. O tem bo govorila druga knjiga.

Dr. I. L.

O Šerkovi kritiki mojega pojmovanja človeškega spoznavanja. Prof. Šerko prihaja v svoji kritiki moje knjige «Znanost in vera» do zaključka, da so pota, po katerih hodim, «napačna» in da je moj «sistem s spoznavnokritičnega stališča nevzdržljiv» (Lj. Zvon, 1923., str. 582 do 585). Sledeče vrste imajo namen, pokazati, ali in v koliki meri je po mojem prepričanju avtor ta svoj zaključek tudi efektivno dokazal.

Avtorjeva kritika prvič že formalno ne zadošča temu, kar moramo zahtevati od strokovne kritike, zato ne, ker na glavnih točkah ne podaja adekvatno moje doktrine. Naj osvetlijo to na kratko samo tri, štiri točke. Avtor trdi (str. 582 s), da opiram možnost in dejstvo spoznavanja na dejstvo brezdvomne realnosti duševnih pojavov. Tega pa nisem storil nikjer in je avtor tu zamenjal mojo tezo, da je samo tzv. «notranje zaznavanje» tako spoznavanje, pri katerem se krije njega «psihološka podlaga» z njegovim «objektom», s povsem drugim vprašanjem, kateri kriteriji ločijo (to in drugo) spoznavanje — od «zmote». Drugič trdi avtor, da razlikujem na miselnem deju (na pristnosti ali nepristnosti misli) kvalitativno in kvantitativno komponento, pri čemer dojemamo s prvo od miselne vsebine samo predočevano kvalitativno, z drugo pa od miselne vsebine samo predočevano kvantitativno stran pristojnega dejstva. Ugotavljam, da bi tako interpretacijo še dopuščala kvečemu izvestna mesta v mojem «Sistemu I.». Nobenega dvoma pa v tem oziru ne dopušča moja knjiga «Znanost in vera», katero vendar avtor recenzira in v kateri nasprotno zavzemam stališče, da sestoji pač miselna vsebina iz kvalitativne in kvantitativne pakomponente, da pa stoji miselni dej vprav kot dojemalna komponenta že načelno izven tega nasprotja. To svojo postavko sem v knjigi uporabil celo kot poseben argument proti tradicijski evidenčni teoriji in pa proti tradicijskemu razlikovanju med («maksimalnim») prepričanjem in «domnevanjem», katere razlike ne smatram za dejno, temveč samo za vsebinsko miselno razliko. Ta netočnost pa je tem usodnejša za avtorjevo kritiko samo, ker stoji vprav ono nasprotno moje naziranje v najtesnejšem stiku z mojim pojmovanjem spoznavanja in sem samo z njim utemeljil, da so tudi najizvestnejša prepričanja lahko «zmote», tudi najbledejša domnevanja pa — spoznavanja. Tretjič trdi avtor, da razlikujem na miselnem kompleksu še «prepričanje» kot posebno, in sicer kot «dojemalno» kvantitativno komponento miselnega deja. Ugotavljam, da sem vprav v knjigi, ki jo avtor ocenjuje, «prepričanje» kot posebno miselno komponento istovetil že z miselno pristnostjo, s pristnim miselnim dejem in mitorej izraz «misel s prepričanjem» pomenja isto kot izraz «pristna misel». Avtor je tudi tu lahko imel v mislih kvečemu neka še nejasna mesta v «Sistemu I.», nikakor pa ne knjige, ki jo ocenjuje in v kateri sem, kakor že rečeno, celo ono drugo razliko med izvestnim prepričanjem in domnevanjem določil kot zgolj vsebinsko miselno razliko. Četrtrič pa naj bo primeroma še omenjeno, da avtor povsod tam, kjer navaja v referativnem delu svoje kritike kake nove moje komponente, pričanja z izrazi, kakor: «Da se izogne tej težkoči, uvede Veber v svoj sistem pojem kvantitete dejstev...» (str. 583), «Da se izogne tej konsekvenci, gre Veber še en korak dalje» (str. 584), «Da reši svoj sistem, je storil Veber... še zadnji korak...» (str. 585). Napram temu ugotavljam, da

doslej nisem nikjer uvedel kakršnekoli nove komponente, da bi z njimi odstranil kake težkoče svoje filozofije, temveč da me je do teh komponent dovedla gola nevtralna analiza doživljanja sploh in spoznavanja posebej, katera šele mi je odkrila, da je različne probleme treba povsem drugače pojmovati nego jih pojmuje tradicija. S posebnim ozirom na spoznavni problem priča malone vsak list knjige, da je moja metoda dia-metralno nasprotna oni, ki jo avtor prikazuje kot mojo: Jaz ne uvajam novih komponent, da bi rešil svoje pojmovanje spoznavanja, temveč šele moje ne-vtralnim potem pridobljene nove komponente mi odkrivajo težkoče tradicijskega reševanja in me vedejo do mojega pojmovanja spoznavanja.

Zato ni čuda, da me ni mogel prepričati tudi ne stvarni del avtorjeve recenzije, t. j. njegova kritika mojega pojmovanja sama (str. 585!), ki na glavnih točkah sploh ni kritika moje, v knjigi zabeležene, temveč one filozofije, ki jo avtor nahaja v knjigi. Avtor mi ugovarja, da mora po njegovem kakor tudi po mojem naziranju spoznavanje biti določeno po strogi objektivni istinitosti svojega objekta, kar pa je baje po mojih lastnih načelih nemogoče: Saj sam v isti sapi trdim, da je samo pristno mišljenje lahko spoznavanje, da pa se pristnost mišljenja ne tiče vprašanja kaj, temveč kakó kaj mislimo; »drugače rečeno: pristnost kake misli je kot funkcija miselskega »deja« subjektivnega značaja». Ta slednji in zopet avtorjev lastni dostavek kaže v klasični luči način avtorjevega protidokazovanja: Avtor je tu pozabil povedati to, kar v knjigi vedno in neprenehoma poudarjam, da so pristne in samo pristne misli lahko spoznavanja kakor tudi zmote, da pa torej mora vsaka pristna misel, ki naj bo »spoznavanje«, biti taka, da vprav po svoji pristnosti ne izvira iz psihološko-subjektivnih činiteljev (ponavljanje, avtoriteta, čuvstvo itd.) na pristojnem subjektu samem, temveč samo iz drugotnega in psihološkega činitelja. S tem pade samo ob sebi nadaljnje Šerkovo izvajanje, češ, tudi avtonomija miselne pristnosti »temelji v subjektu in ne v predmetu kot objektu spoznavanja»: jaz trdim v knjigi vprav nasprotno, da je namreč samo ona miselna pristnost avtonomna, ki ne temelji v pristojnem subjektu samem. Vprav vsled tega pa morem in moram sklepati, da gre stroga objektivnost samo onim dejstvom, ki nam jih po svoji vsebini brezčasno predočujejo misli, katere so po svojem deju avtonomno pristne misli: Ta dejstva se odlikujejo zdaj namreč vprav po oni svoji strani, iz katere edine izvira tu tudi pristnost pristojnih naših (avtonomno-)pristnih misli, po svoji — objektivnosti ali transcendentnosti. Vsa druga, t. j. taka dejstva, ki jih moremo misliti samo na heteronomno-pristen način, pa vprav te posebne strani nimajo in temelji vzporedno s tem tudi pristnost sem spadajočih (heteronomno-)pristnih misli neobhodno samo in že na golih psiholoških činiteljih pristojnega subjekta samega. Torej ni nikaka »očividna petitio principii« moj sklep, da moramo istinitostim, ki nam jih predočujejo avtonomne trditve, pripisovati strogo transcendentno objektivnost. To se namreč ne pravi, kar zopet avtor sam dostavlja, da bi dejstvo bilo objektivno istinito »zato, ker neko dejstvo kot istinito spoznavam«, temveč to se pravi, da moremo narobe »spoznavati« samo taka dejstva, ki so hkrati »objektivno« istinita (ali možna). Moja in v knjigi vprav s te strani morda še preširoko razvita filozofija torej ne utemeljuje objektivnosti objektov z rekurzom na pristojno »spoznavanje«, temveč tudi ta filozofija utemeljuje narobe spoznavanje z rekurzom na »objektivnost« nje-govih objektov. Poleg tega pa sem jaz s svojim orisom avtonomije in hetero-nomije miselne (in predstavne) pristnosti podal obenem kriterije, ki nam

✕

✕

vsaj idealiter omogočajo, točno razlikovati med «spoznavanjem» in «zmoto». Avtor, ki išče v moji filozofiji — sama protislovja, je tudi to točko prezrl. Ista vrednost gre zdaj končnemu avtorjevemu ugovoru, češ, moje pojmovanje spoznavanja predpostavlja neko «imaginarno» transcendenco. Saj vendar avtor sam ve in mora vedeti, da gre ona «imaginarnost», ki onemogoča tudi pristojno znanstveno operacijo, samo takim pojavom, ki nam niso neposredno ali posredno sami dani, pa jih tudi ne moremo tako ali drugače definirati. Znanstveno najstrožja definicija pojava pa je lahko dvojna, ali konstitutivna, ki podaja lastne in v tem smislu konstitutivne znake pojava, ali pa konsektivna, ki podaja odločilne konsektivne znake pojava, določujoč ga po njegovem in edino njemu pripadajočem razmerju do vseh drugih pojavov. No, moje nevtralne analize doživljanja in njegovih komponent pa so me vprav v tej knjigi dovedle do tele stroge, dasi le konsektivne definicije objektivnosti ali transcendentnosti same: Objektivnost ali transcendentnost je oni edini činitelj, ki ni in ne more biti vsebinski predočevanec, torej obenem oni edini činitelj, ki izključuje že načelno z naše strani vsako konstitutivno definicijo samega sebe. S tem pa sem dosegel dvoje, ker sem podal v knjigi strogo definicijo transcendence, obenem pa odkril načelno mejo našega spoznavanja sploh in spoznavne teorije posebej. Avtor je prezrl tudi to točko in s tem obenem — temeljno misel cele knjige: on meri knjigo že vnaprej samo z vidika svojega, tradicijskega pojmovanja znanstvene spoznavne teorije in njenih nalog, dočim bi on moral predvsem izklesati moj prelom s tradicijo ter pokazati, zakaj je ta prelom nedopusten. *France Veber.*

Benito Mussolini: «Il mio diario di guerra». Mussolini je izdal letos svoj vojni dnevnik. Knjiga junaka, ki je zahteval vojno, ki se ni strašil smrti, ki ni nikdar trepetal, ki je popeval s svojimi «commilitoni» med treskanjem bomb in ki je hotel biti vedno v prvih bojnih vrstah. Bil je nekaj mesecev v julijskem in karnskem gorovju. Saj tam skoro ni bilo vojne! Knjiga vojnega hujskača, ki v vsakem poglavju bahavo poudarja, kako je proslavil s svojo žurnalistično propagando za oboroženo intervencijo Italije samega sebe in vso italijansko žurnalistiko. Človeku se zdi, ko čita to knjigo, da je bila vsa Italija navdušena za vojno, da so bili Italijani največji junaki sveta. Sami slavospevi, niti besedice graje. Bratska sloga med častniki in moštvo. Vsi se vesele napada in rajši bi umrli, nego bi se pustili ujeti. Noč in dan bi poslušali svoje topove. Le škoda, pravi, da niso v ravnini, tam bi Avstrijce pognali! Njih armada je bila vzorna, vsakdo je bil junak zase, ki je stremel in silil naprej in naprej... Čudno pa, da ta armada ni prišla nikdar naprej, temveč je nekoč v divjem neredu bežala in so polagale orožje cele trume. Čemu toliko laži, ko pa vemo mi vsi, da ni junaštva proti topovom. O naših Kobaridcih pravi, da so bili tedaj hladni napram italijanskim vojakom, da so jih prikrito mrzili, ker so še verovali v vrnitev starih razmer. Čul je vojaškega duhovnika, ki je pridigoval: «Mi moramo doseči mir, ki prinese narodom pravico in svobodo, toda Italija pred vsemi in nad vsemi!» Pravi, da je hotel skočiti k njemu in ga objeti. Nekaj tednov je bil tudi na Krasu, kjer je z največjim navdušenjem metal mine na avstrijske zakope in s slastjo poslušal krik avstrijskih ranjencev, dokler ga ni občutno razmesarila njegova lastna bomba, ki se mu je razpočila, ko jo je hotel pognati na sovražnika. Potem piše, kako ga je proslavljala kot junaka-mučenika vsa Italija, sam kralj ga je obiskal, ministri so se mu klanjali in vse znamenite osebnosti Italije so mu